

ACTA REG. SCIENT. UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE ANNI. MDCCCLXXV—VI.

— FASCICULUS I. —

KÉT (I—II)

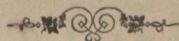
BESZÉD,

MELYEK

A KOLOZSVÁRI KIR. TUDOMÁNY-EGYETEM MDCCCLXXV—VI TANÉVI
RECTORA ÉS TANÁCSÁNAK BEIKTATÁSA ÉS A TANÉV MEGNYITÁSA
ALKALMÁBÓL

OCTOBER 12-ÉN TARTATTAK,

ÉS A CZERNOVITZI EGYETEMHEZ ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA ALKALMÁBÓL
INTÉZETT ÜDVÖZLŐ IRAT.

KOLOZSVÁRTT,

NYOM. STEIN J. M. K. EGYETEMI NYOMDÁSZNÁL, AZ EV. REF. TAN. BET.

1876.

78.4 (439.21).1875" (042)

B 11734

I.

AZ EGYETEM TÖRTÉNETE

MDCCLXXIV—LXXV-ben.

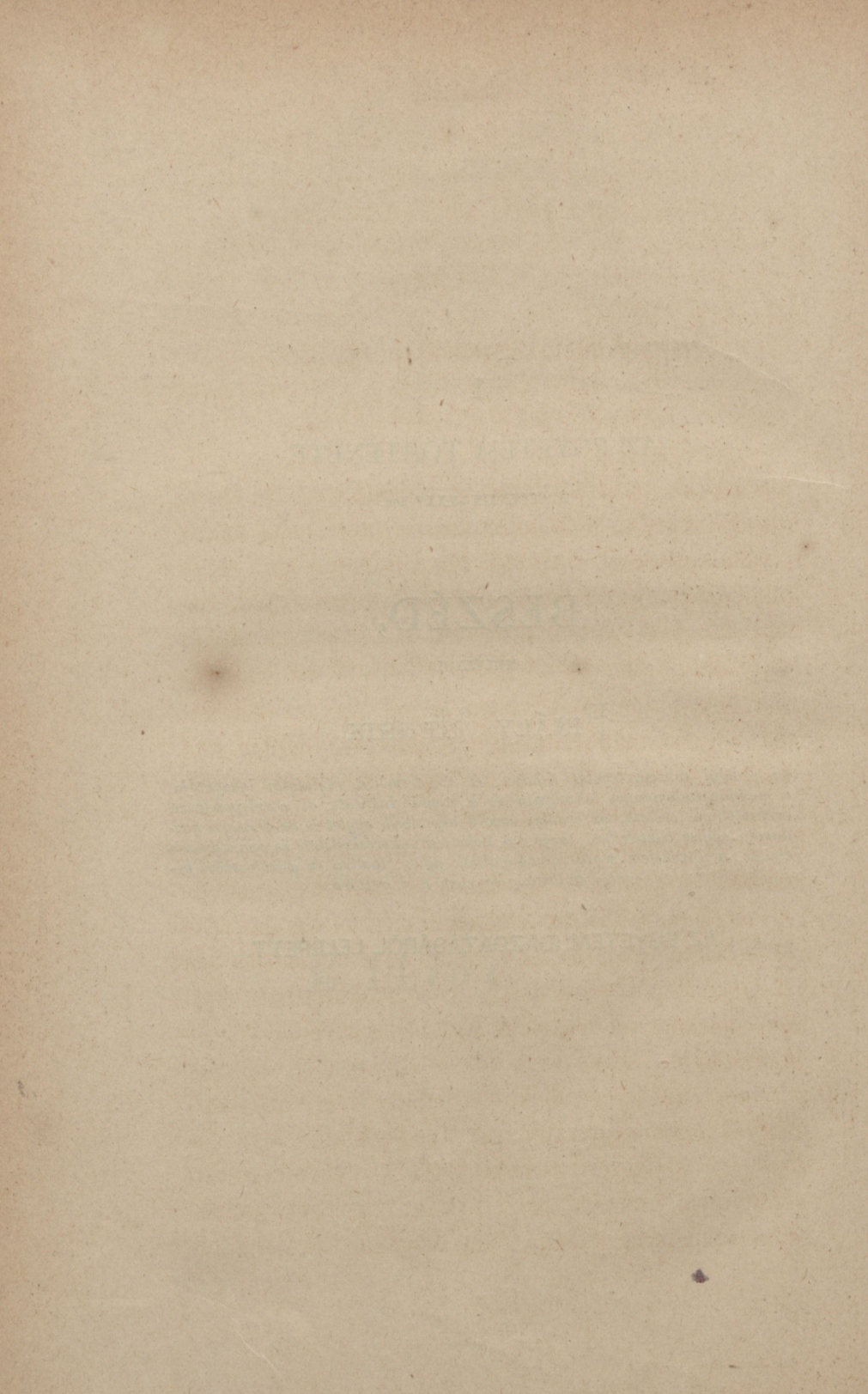
BESZÉD,

MELYLYEL

FINÁLY HENRIK

az erdélyi muzeum-egylet titkára, és az érem- és régiségtár igazgatója, a magyar tudományos akademia és a római Instituto di corrispondenza archeologica levelező, az erdélyi román népmívelő egylet és az országos gazdasági egylet tiszteletbeli tagja, a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara elnöke, a történelem segédtudományainak ny. r. tanára és a kolozsvári királyi tudomány-egyletem e. i. rectora,

AZ EGYETEM IGAZGATÁSÁRÓL LELEPETT.

Nagytekintetű egyetemi közgyűlés!

Nagyérdemű közönség!

A ki, mint közbizalom választottja, valamely közügy vezetésére és igazgatására vállalkozik, annak e vállalkozásából önkényt folyó kötelessége, hogy küldetése ideje elteltkor nemcsak megbízóinak, hanem az egész közvéleménynek is, becsületesen és lelkiismeretesen számot adjon sáfárkodásáról.

Egy tudomány-egyetem lelépő rectora ezt annál elfogulatlanabbul teheti, minthogy egyhamar nem akadhat hasonló állás, a melyen a felmutatható sikerek oly kevésbé személyes érdemei, az észlelhető hibák és hátramaradások oly kevésbé hibái vagy mulasztásai a számadó egyénnek. Elméletileg, igaz, a rector főigazgatója az egyetemnek és felelős minderről, a mi akár mint tény, akár mint mulasztás hivataloskodása idejére esik; de a gyakorlatban egészen másként áll a dolog. Egyfelől a teendői végrehajtására szükséges eszközök csak részben állanak a rector szabad rendelkezése alatt; mert az alkotmányos önkormányzat és az absolutisticus atyáskodás, egy sajtószzerű özszeleegyítése következtében az egyetem számára megszavazott özszegek kezelését a ministerium tartja fenn magának, holott a te-

endők végrehajtásáról gondoskodni, a rector elnöklése alatt működő egyetemi tanács teendője; ám a tanács, csak úgy hajthatja végre a maga határozatait, ha a ministerium esetről-esetre utalványozza a szükséges pénzt és ez egyik körülmény már előre könnyíti a felelősséget a netalán előforduló mulasztásokért. Másfelől az egyes tudománykarok, sőt még az egyes tanárok is, kivált azok, a kik egyszersmind valamely intézet igazgatói, törvény és szokás alapján oly feltétlen önállósággal vannak felruházva, hogy miután rector és tanács a legtöbb esetben legkisebb befolyást sem gyakorolhatott az önálló karok és önálló intézetek eljárásaira, a czélszerű intézkedések, a kivivott sikerek semmi esetben sem nevelhetik a rector érdemeit; netalán előfordulható mulasztások vagy elkövetett hibák pedig azért nem róhatók fel a tanácsnak és a rectornak, minthogy elméletileg fel vannak ugyan jogosítva az ellenőrzésre; de gyakorlatilag semmi módjuk vagy eszközük, hogy bárkit is meggátoljanak valaminek megtételében, vagy rá szorítsanak valaminek megtételére. Szerencsére az ebből következő hátrányok veszélyesek semmi esetre sem lehetnek és mindenképpen helyesebb, ha valamely szorosan körülirt hatáskörön belől egy alapos szakértelemtől vezetett akarat kormányoz, mint-ha bármi böles belátásból induló, de a részletes szakismeretbe kevésbé avatott befolyások érvényesíthetik magokat.

A lelépő rector beszámoló beszéde tehát inkább csak elbeszélése annak, a mi hivataloskodása ideje alatt az egyetemen és az egyetem körül az egyetem czéljai és érdekei ügyében történt, mint saját

működése eredményeinek felszámítása. Ezért első kéresem, hogy előadandó jelentésem egyes részeit ez értelemben sziveskedjenek venni.

Egyetemünk a lefolyt tanévvel fennállásának harmadik évét töltötte be. Ennek több jelentősége van, mint a puszta szólamnak. A bölcsészeti és természettudományi karoknál három év egy fordulót teszen, ennél több időt a bevett szokás szerint nem tölt hallgató az egyetemen, ha a nevezett tanszakok valamely tudományágát tűzte ki tanulmányai főtárgyául. Ám éppen e tanszakok azok, a melyek nem tartoznak az u. n. kenyértanulmányok sorába; a mi nek következtében nem igen lehet rögtön a három éves forduló bevégezése után beható ítéletet mondani arra nézve, hogy mily sikerrel folyt a tanítás és tanulás; de reánk nézve fontos e körülmény azért, mivel most első ízben távoznak el egyetemünkről oly ifjak, a kik egyetemi tanulásukat nálunk kezdték és bé is végezték. A távozó ifjak átlagosan tanári pályára készültek és alkalmat fognak nyújtani arra, hogy tényleges adatok mutassák meg, van-e alapja azoknak az okoskodásoknak, a melyekkel némelyek azt akarják bizonyítani, hogy az országban csak egy tanárképezdének kell léteznie.

Egyetemünk életének e harmadik éve három ízben nyújtott alkalmat, hogy a kolozsvári egyetemi ünnepélyeken vegyen részt kiküldött képviselői által. Az első alkalmat nyújtotta 1874. október havában a zágrábi egyetem ünnepélyes megnyitása, másodikat a leydeni egyetem háromszáz éves örömnépe a folyó 1875. év februáriusában, a harmadikat a legközelebb lefolyt napokban a czernovi-

tzi egyetem ünnepélyes megnyitása. Sajátságos és a mi viszonyainkra nézve felette jellemző, hogy éppen a mi egyetemünk még nincs ünnepélyesen megnyitva, és hogy a királyi alapító levél, az egyetem törvényes létezéséről egyedül tanuskodó, azt egyedül biztosító alapoklevél még nem létezik, vagy legalább még nincs illetékes helyen, az egyetem levéltárában. Annál fontosabb volt az egyetemre nézve, hogy küldöttségei által adjon életjelt kifelé és különös megnyugvásunkra szolgálhat, hogy küldöttségeinket mindenütt nemcsak szívesen látták, hanem, mondhatni, kitüntetésben is részesítették. E kitüntetés kiválóan kitünt a czernovitz-i ünnepélyen, a hol világosan látszott, hogy nem vonatkozhatott az oda küldött egyének ott merőben ismeretlen személyiségeire, hanem egyenesen a magyar egyetem iránti tiszteletet fejezte ki, a miből elbizakodás nélkül következtethetjük, hogy a szomszédban van becsülete a magyar tudományos törekvéseknek. Itthon — fájdalom — még nem tanultuk meg a helyes becsü kellő mérsékletét, hanem szerencsétlen szenvedélyességgel azt a mink van, vagy éig magasztaljuk, vagy kiméletlenül kárhoztatjuk; természetesen, a mint ilyen eljárásnál másként nem is lehetséges, mindkét esetben többnyire igazságtalanul.

Ha az egyetem e küldöttségei alkalmat nyújtottak az egyetem megismertetésére és úgy szólván bémutatására az egyetemek társadalmába, egyszersmind lehetővé tették tudományos öszszeköttetések kezdeményezését személyes érintkezés útján. Igaz, a kormány nem igen támogatta e tekintetben. Mind-öszsze az egyik küldöttnek, a ki szerencsés volt Zág-

rábban és Leydában képviselője lehetni az egyetemnek, e két utazása költségei fedezésére o. 105 frtnyi járulékot utalványozott. Ez koránt sem akar panasz lenni, csak egy jellemző tény megállapítása. Hiszen a zágrábi küldöttségnek még a vasutigazgatóságok se nyújtották az ily alkalmakkal szokásos kedvezményeket az egy keleti vasut kivételével. Kormányunkat nem lehet ezért kárhoztatni. Az ország pénzügyi helyzete oka mindennek, takarékoskodni kell és mi természetesebb, minthogy a költséget legelőbb is onnan vonjuk meg, a honnan legkönnyebben lehet, mivel azok, a kiknek fáj, kevesen vannak és nem hatalmasok.

Tudományos ösztökölések kezdeményezésére különben más uton is nyílt alkalom. Dr. Máchik Béla egyetemi tanár ur 1874—75-diki téli félévre szabadságot és 600 frtnyi uti járulékot nyert, hogy külföldre utazhassék, Dr. Csiky Victor az 1874—75-diki nyári félévre engedélyt kapott, hogy a maga költségén tehessen körutat a külföldön, dr. Géber Edének a minister a nyári félév vége felé július 10-dikén kezdődő szabadságot és 400 forint költséget adott hasonlólag tudományos czélú utazásra.

Ez utazások természetesen átvezetnek egyetemünk beltörténelmére. Itt engedelmet kérek, ha kissé eltérek az eddigi szokástól. A helyett ugyanis, hogy itt a t. gyülekezetnek egy sereg statistikai adatot soroljak elé száraz számokban, a melyeket egyszerű meghallgatás után ugy sem lehet emléekben megtartani, bátor leszek csak a legérdekesebb és legjellemzőbb főmozzanatokot megemlíteni. A részletes kimutatások az egyetem actáiban, mint függelék lesz-

nek e beszédemhez csatolva és ki fogják mutatni, mily egyes tételekből erednek az elősorolandó eredmények.

Egyetemünkön az eltölt tanév kezdetén működött 38 rendes, 4 rendkívüli, 2 magántanár, 4 tanító és 11 tanársegéd, a mely létszám a nyári félév folytatában egy rendes tanárral szaporodott. A tanári kar személyzete közül az év folytatában az orvosi kar ajánlata alapján mint újonnan kinevezett tanárok léptek bé: Dr. Högyes Endre az általános kór-, gyógy- és gyógyszer-tanszékére, miután e szakma tanára Dr. Ajtai Sándor a Dr. Fodor József Budapestre áttétele által megürült államorvostani tanszékre ment át; a szemészeti tanszékét, a melyen a szintén Budapestre áttett Dr. Schulek Vilmos eltávozása óta Dr. Feuer Nathaniel működött mint helyettes tanár, az év vége felé Dr. Szilágyi Ete foglalta el mint nyilvános rendes tanár. A legutóbbi időben a bölesészeti kar nyert egy magántanárt.

A tanársegédek személyzetében a következő változások történtek: az államorvostani tanszékhez Dr. Lencső Ferencz, a szemészetihez Dr. Rednik József, az általános kór-, gyógy- és gyógyszer-tanszékéhez és intézetéhez Ajtai Endre szigorló orvos, a kórbonezstanhoz Kóta József, a vegytanhoz ifj. Tomcsik József lettek tanársegédeknek megválasztva és kinevezve.

Az egyetemen tett rendkívüli szolgálatokért Dr. Genersich Antal ny. rendes tanár a lefolyt évben 500 frtnyi jutalomban részesült.

A tanári testület a nyomtatásban megjelent lezkerend kimutatása szerint a múlt év téli felében 102

tantárgyból hirdetett előadásokat hetenként 397 órán: a nyári félévben 121 tantárgyból hetenként 447 órán, és az előadásokat nagyon kevés híjával mind meg is tartotta.

Az egyetem hallgatóságát illetőleg a statisztikai kimutatás bizonyítja, hogy az 187³/₄ tanévhez képest az 187⁴/₅ tanév első felében 58, a másodikban 79 hallgatóval gyarapodott az egyetem népsége. A hallgatóságból a téli félévben 25 egész és 49 fél tandíjmentességet élvezett, a nyári félévben 27-en egészen, 37-en félig voltak felmentve. Állami és egyéb ösztöndíjakat élveztek, a 24 bábaösztöndíjat is bele számítva, összesen 106-on.

Íme a statisztikai adatok egy egész sorozata, a mely azonban így szárazon elmondva aligha nyújthat csak némileg is helyes fogalmat egyetemünk állapotairól. Lényegesebb mozzanat az, hogy általában véve nem merült fel panasz a hallgatóságnak a lezkelátogatásban tanúsított szorgalma ellen, és a meny nyiben a tartott colloquiumok és vizsgák eredményeiből lehet következtetni, a tanítás és tanulás sikere a kielégítő középszerűség színvonalán felül állott. Még örvendetesebb jelenség az, hogy az egyetemi polgárság magatartása és szelleme erkölcsi és társadalmi tekintetben kitűnő, és az egész év alatt semminemű panasz sem fordult elő, sem egyesek, sem hatóságok részéről.

Ha ehhez hozzáteszszük, hogy a könyvtári olvasó szobák népsége napról-napra szaporodik, és hogy az egyetemi tanács határozata alapján engedélyezett könyvkikölcsönzés a kikért munkák nemcsak számában, hanem minőségében is a legörvendete-

sebb, folytonos haladásról tanuskodik, általában véve meg lehetünk elégedve azokkal az eredményekkel, a melyeket az egyetem a maga körében a saját munkássága után tud felmutatni. A nagy közönség éber figyelemmel kíséri a munkásságot, és tán nem hibázom, ha ennek tulajdonítom azt az örvendetes jelenséget, hogy egyetemünk a lefolyt évben ismét egy új alapítványt nyert. Az alapítványt tette Szamosujvár sz. k. városa községe, 120 frtos két ösztöndíjjal, a mely évenként lesz kiadandó. Itt felemlítem, hogy folyó év ápril 12-én Gogán-Váralyán 81 éves korában özv. Mártonffy Gergelyné Koncz Juliánna aszszony elhalálozott, a ki a mult 1873—74 tanévben tett bejelentése szerint egyetemünknek végrendeletileg 2000 frt alapítványt hagyott. Az alapítványok részletesen vannak ismertetve az egyetemi almanachban; az egyetemi tanács nem is mulasztotta el annak idején az illetőknek hálás elismerését kellő alakban kifejezni.

Mentől több önérzetre, mentől szebb reményekre jogosít az a szemmel látható haladás és gyarapodás, a mely egyetemünk saját működésében mutatkozik, annál fájdalmasabban hat ránk az a mostoha körülmény, hogy az ország pénzügyi állapotából folyó szorult helyzet arra birta a törvényhozást, hogy különösen a mi egyetemünk költségvetésében aránytalanul nagy összegeket törölt. A baj annál nagyobb, mivel csak a folyó év közepén jutottunk hivatalos tudomásához annak, hogy mily sok az a mit a folyó évben nem fogunk kapni. A váratlan tudósítás mint villámcsapás lepett meg, mert a miniszteri leirat, a mely a szükségessé vált megszorításokról értesített,

ugy volt fogalmazva, hogy azt kellett hinnünk, a miniszternek rendelkezésére állott összegek már teljesen ki vannak merítve, és semmi kilátás többé, hogy a dolgon segíteni lehessen. A mint azonban számba vettük az egyetemünknek tényleg kiutalványozott összegeket, és egybehasonlítottuk azokkal, a melyeket az országgyűlés megszavazott, meggyőződünk, hogy a dolog nem így áll, hanem más oknak kell lenni, a mely a minisztert e tulságosan sötétszinű rendelet kiadására bírta.

E meggyőződésünkből és abból a tapasztalati tényből indulva ki, hogy a legjobban fogalmazott irásnak se lehet soha az a hatása, a melyet egy bár csak közepszerű szóbeli értekezés tehet: az egyetemi tanács elhatározta, hogy egy kimerítő emlékiratban felfeji a miniszternek a leiratában kijelölt megszorítások kivételének merő lehetetlenségét még úgy is, ha a takarékosagot a legvégsőbb végletekig visszük; és hogy ez emlékirat olvasatlanul ne jusson a levéltárba, küldöttség útján jutatta a miniszter saját kezébe. A miniszter a küldöttséget nyájasan fogadta ugyan, de mindjárt első pillanatban kijelenté, hogy semmi esetben több pénzt nem adhat, mint a mennyit az országgyűlés megszavazott; de miután a küldöttség arra figyelmeztette, hogy azt az egyetem nem is kéri, hanem csak a megszavazott összegek keretén belül czélszerű felosztás útján kívánna a felmerült bajon segíteni, ő nagyméltósága örömmel reá állott e felfogásra és azonnal rendelkezett Mészáros Ferencz miniszteri tanácsos urnak, hogy a küldöttséggel ez iránt értekezék, előre biztosítván, hogy ő mindenre örömet adja beléegyezé-

sét, a mi ez értekezés útján, mint ezélszerü és kivihető ajánlatba fog jöni. Legyen nekem szabad most mindjárt elősorolnom, hogy mi lett ama küldöttségnek eredménye.

A mióta egyetemünk fennáll, mint valami tengeri kigyó jelen meg az egyetem épületébe készített légszesz és vizvezeték ügye. Ez ügy még most sincs teljesen ellátva. A mikor ezelőtt egy évvel átvettem a rectori hivatalt, ez ügyre nézve valóságos keresztűzbe jutottam. Egyfelől az intézeti főnökök és a gondnoki hivatal panaszkodtak, hogy sem a légszesz- sem a vizvezeték nem felelnek meg rendeltetésöknek, másfelől a légszeszgyár igazgatósága — mint vállalkozó — sürgette a tett munkák árának, a melyre kétszeres collaudálás megtörténte után már tovább vár esztendőnél, kifizetését. Időközben megtörtént volt a könyvtári helyiségek berendezése és a könyvtár béköltöztetése. A miniszter ur szükségesnek látta a megtörtént munkák ismételt megvizsgálására egy külön bizottságot leküldeni Budapestről, a mely négy hétig működött, de — a mint legujabban hivatalosan értesültünk — még nem adta be végjelentését. Így történt, hogy a könyvtári helyiség berendezése és butorozása költségei ki lettek fizetve, de a légszesz- és vizvezeték mind e mai napig kifizetetlen. Csupán annyit tudott a küldöttség kinyerni, hogy a könyvtári helyiségbe a mult ősön bevitt új légszeszvezeték ára 635 forinttal ki lett utalványozva.

Ugyane küldöttség előterjesztésére kitéröltette a miniszter úr azt a 450 forintot, a melyet a mult évek rectorai a pineze-egylettől pinezebér fejében

bevettek és az egyetem szükségeire elköltöttek, a mely összeg visszafizetését a miniszterium több ízben sürgette volt; nemkülönben megígérte, hogy a Rokitanszky ünnepélyre Bécsbe felküldött képviselőknek az egyetemi questura pénztárából utalványozott úti költség visszakövetelésétől el fog állani.

Építkezésekre a következő összegek utalványozását eszközölte: Az állattani intézet átalakítására 1399 frtot; az ásványtári helyiség padozatának kijavítására 165 frtot; a fűvészkert támaszfalának esőzés következtében összeomlott darabjának helyreállítására 116 frtot; az emeleten az egyetemi épület első udvarára szolgáló helyiségeknek a hátsó udvarba esőkkel való kapcsolatba hozó függő folyósó kiépítésére 1288 frt 16 krajczárt. E folyósó roppant fontos volt, mert ezelőtt vagy le kellett menni az udvarba és a hátsó udvaron ismét fel a lépcsőn, vagy pedig egy tantermen kellett átjárni; ez most megszűnt és az új folyósó egyenesen engedi a közlekedést egyik helyiségből a másikba. Továbbá engedélyezte a miniszterium a folyó évi nyári tisztogatásokra megkivántatott 356 frt 20 krt, az úrszékek kihordatására 392 frtot és ígéretet tett, hogy a fogyasztott légszesz árát az év végén külön fogja utalványozni.

Ám de e kis fényvel szemben sokkal több és nagyobb az árnyoldal. Első sorban az egyetem tudományos működésére bénítólag hat, hogy a könyvtár gyarapítására szolgáló átalány összeg 5000 frtról 2000-re lett alászállítva, még pedig akkor, a mikor csupán folyóiratok megrendelésére e 2000 frt csaknem egészen el volt költve. Megígérte ugyan a mi-

niszter úr, hogy ha lehet még egy ezer forintot fog juttatni a könyvtári átalánynak az év utolsó negyedében, de ez nagyon bizonytalan és ha meglesz is, még mindig csak harmadrésze a történt levonásnak. Az intézetek felszereléseinek kiegészítésére minden járulék meg lett tagadva, a miniszter az intézeti főnököket azokra az évi átalányokra utalta, a melyek a mindennapi folyó költségek fedezésére sem elégségesek, annyira, hogy csak egy példát emeljek ki, a fűvészkert igazgatójának arra sem jut, hogy az egyetemnek átadott muzeum-kertnek abban a résziben, a mely a szorosan vett fűvészkertnek felfogott területen kívül esik, a tó partját kénytelen beomlani engedni, az utakat nem képes kidaraszoltatni és megporondoztatni, holott pedig e munkák megtételével a kötött szerződés értelmében a kormány tartozik. Az egyetemi épület második emeletére tervezett szabad, függő folyósó, a melynek kiépítése által az ott elhelyezkedett intézetek megnyerhetnék a mostani zárt folyósót dolgozó helyiségekül, a melyek hiányát erősen érzik, elmaradt, a mi annyival sajnósbab, minthogy e munkával egybe volt kapcsolva az épület elkorhadt fa-kulesainak új vaskulesokkal való kicserélése: nagyon sürgető munka, mert a boltzatokon és falakon mutatkozó tetemes hasadások kiáltva kiáltanak segély után.

Ez anyagi ügyek felemlítése után visszatérek a szorosan vett tanügy egynehány fontosabb mozzanataira, a melyeket a lehető legrövidebben fogok csak érinteni.

Az erdészeti egylet javaslatot tett volt, hogy a kormány állítson fel minden egyetemen egy erdészeti

tanszékét. Egyetemünket is felszólította a miniszter, hogy e javaslat iránt adjon véleményt és az egyetem a természettudományi kar indokolt javaslata alapján oda nyilatkozott, hogy e tanszék felállítását nem látja szükségesnek.

Fontos még, hogy a lefolyt évben a jog- és államtudományi tudorságra megkívántató szigorlatokra nézve új rendszabály lépett életbe és evvel kapcsolatosan rendelkezett a minister úr a magántanulók szigorlatra boesátására nézve is.

Az orvostudori szigorlatok új szabályzata javaslatképpen hasonlólag már közölve van az orvosi karral.

Külföldi egyetemeken nyert tudori oklevelek nostrificatiojára nézve is szabályzat lépett életbe.

Mint haladást kell említenem, hogy a Károlyina országos kórházban az egyetem számára külön bőr- és bujakórtani klinika lett berendezve és a mellé a jövő tanévre egy tanársegéd rendszeresítése lett kislátásba helyezve. Azt sem hagyhatom említetlenül, hogy éppen e klinika igazgatója és a kórház igazgatósága közt igen kellemetlen surlódások merültek fel, mint sajnos következményei a kétféjűségnek, a mely soha és sehol jót nem szülhet.

Ellenben kétségtelen hátramaradások, hogy a jogi kar mellett az állanszámvitel tanszékét a kar sürgetése ellenére nem rendszeresítették. Jellemző, hogy a mikor e tanszékét a budapesti egyetemenél rendszeresítvén a miniszterium, a pályázati hirdetményt ide is megküldte, elfelejtette kijelölni, hogy e tanszék melyik egyetemenél lesz betöltendő: a mi-ből az az érdekes félreértés keletkezett, hogy az itteni jogi kar köszönetet mondott a miniszternek.

Természetesen sietett a miniszter a tévedést helyreigazítani.

Éppen úgy tagadta meg a miniszter a törvényszéki orvostan előadására kért 300 frtot és a bányászati kirándulásra kért 150 frtot; az orvosi karnál a kórvegytani intézetnek, a melynek nincs is dotációja, 1636 frt felszerelési költség és 500 frt évi átalány helyett mindössze csak 460 frtot utalványozott; a sebészetre kért 500 frt átalányt egészen megtagadta; a bölcészeti karnál a földrajz tanszékének egészben 250 frtot utalványozott tanszerekre, ellenben a francia- és angolnyelv és a gyorsírás tanítói jutalomdíjait egyszerűen megtagadta.

Hogy az egyetem bölcészeti kara mellett létező tanárképezde aláadására miféle intézkedések vannak készülöben, az hírlapilag már szellőztetve volt és ehez a legérdekesebb commentárt nyújtja a közoktatásügyi miniszterium legujabb költségvetése és a miniszter magatartása e költségvetés tárgyalásánál a pénzügyi bizottságban.

Hogy a mikor az egyetem maga ily kevés pártolásban részesül, fel se tűnhetik, ha az egyetemi kör nem nyerte meg a kért állami segílyt, világos! E kör egyébaránt átdolgozta alapszabályait és ez új alapszabály mellett elég sikeresen jár el céljai elérésében; nem különben megjegyzem, hogy a jogászsegélyző-egylet ez évben is rendszeresen folytatta működését.

Az egyetemi tanács a lefolyt évben mindössze XVII ülést tartott; a beérkezett és tárgyalt ügydarabok száma 989-re megy.

Az egyetemen végzett szigorlatok részletes ki-

mutatása az egyet. actákba felveendő „Toldalék“-ban látható: itt mint végeredményt csak annyit említek meg, hogy az egyetemünkön felavatott és oklevelet nyert személyek száma a következő: jogtudor 1, orvostudor 5, szemézmester 1, sebész 4, gyógyszerész 10, szülésznő 30.

Egy oly intézetnek, mint a minő egy tudományegyetem, egy évi történelme, ha, a mint itt régi szokás szerint történik, egy alkalmi beszéd szűk keretébe szorítjuk, lehetetlen, hogy a legapróbb részletig kimerítő legyen. Annak a kiszemelésében, hogy mi fontos és megemlítendő, mi nem, tévedés és vétség csaknem elkerülhetetlen. Annyit azonban nyugodt lelkiismerettel mondhatok: nem hiszem, hogy valamely örvendetes mozzanatról megfejtkeztem volna; de a sérelmek, a szomorító és lehangoló részletek sorát még hosszúra tudtam volna nyújtani. Valóban nagyon csábító a kísértés. Az elősorolt tényleges adatok sorozata összeadva oly összeget adna eredményül, a melynek éppen negativ volta nyujtana bőséges anyagot, hogy szabad folyást engedve az indulatnak, akár keserves panasz, akár éles megtámadás formájában legalább szóval, ha már másképp nem lehet, szerezzon az ember egy kis könnyébbülést nyomott érzületének. Én ezuttal és itt e helyt tartózkodom tőle. A köztudomásu tények oly ékesen szólnak mindenkinek a ki érteni akar, hogy a mit hozzá tehetne az ember, csak gyengítné hatását; a ki pedig nem akar érteni, arra kár vesztegetni a szép szót. Nekem, a midőn e pillanatban búcsut veszek a rectori méltóságtól, nem marad hátra egyéb, minthogy tiszta szivemből őszinte köszönetet mondjak azoknak a szeretve tisztelt

tiszt- és tanártársaimnak, a kik a lefolyt évben tanácsban, hivatalban és azonkívül jóindulatu tanácsukkal, befolyásuk erejével támogattak. Köszönöm különösen a megtisztelő bizalom ismételt tanuságait. Szívemre tett kézzel, nyugodt lelkiismerettel mondhatom, hogy ha nem sikerült olykor azt a helyes középutat eltalálni, a mely minden érdekelt fél kívánatait egyenlő megnyugtatóssal kielégíthette volna: őszinte jóakaratomon, tiszta szándékomon és becsületes igyekezetemen nem mult. Fogadják szívélyesen ez egyszerű, de mélyen érzett köszönetem kifejezését!

És a midőn már most egyetemünk közbizalmával a ma kezdődő új tanévre választott nagyságos rectora dr. Entz Géza ur kezébe adom át ünnepélyesen a rectori hivatalt, szívemből kívánom neki, hogy felvilágosodott elméjének és gazdag tehetségének megfelelő sikert tudjon kivívni és felmutatni hivataloskodása ideje alatt.

És ezzel magamat a tisztelt gyülekezet jóindulatába ajánlva, felkérem a nagyságos rector urat, sziveskedjék helyét elfoglalni.

TOLDALÉK.

I.

Az egyetemi tanárok irodalmi munkássága az 187⁴/₈-ik

t a n é v b e n.

I. Jog- és államtudományi kar.

Dr. Farkas Lajos.

Kritikai közlemények a római családjog köréből
(„Jogt. Közlöny“ 1875. évfolyama. 16, 17, 23, 24,
25, 26, 27, 29, 30. sz.)

Dr. Haller Károly.

„*Adalék a jogforrások elméletéhez.*“ Az egyete-
mi kör javára 1875-ben rendezett népszerű tudomá-
nyos felolvasások során előadott értekezés.

Dr. Kolosvári Sándor.

„*Az erdélyi evang. reform. egyházkerület egy-
házjoga.*“ (12 iv nagy 8-adrét) megj. Stein Jánosnál
Kolozsvártt.

Dr. Plósz Sándor.

A polgári törvénykezési rendtartás módosítása.“
Három közlemény a „Magyar Igazságügy“ folyóirat
1874. évi folyamának II-ik kötetében 73—85 189
—207. és 341—354. l.

Lehetnek-e nem gyakorló ügyvédek is az ügyvédi kamara tagjai? Fejtegetés a „Jogtud. Közlöny“
1875. évi 7. számában.

II. Orvosi kar.

Dr. Högyes Endre.

A légzés lefolyása némely a nyult agyra ható
chemiai anyag behatása alatt. Előadatott a Budapesti
k. magy. természettudományi társulat 1874. május
20-iki szakgyűlésén. (Természettudományi Közlöny
1874. Szeptemberi füzet.)

Ujabb vizsgálatok a vese működésére vonatko-
zólag. (Előadatott a Budapesti k. m. term. tud. tár-
sulat 1874. december 16-iki szakülésén.)

Kísérletek a köhögésről. (Előad. a k. m. term. tud.
társulat 1875. február 17-iki szakülésén. Orvosi He-
tilap 1875. 8. szám.)

Kísérleti adatok a légzés lefolyásához a fuladás
alatt. (Sajtó alatt az „Orvosi Hetilap“-nál.)

Experimentelle Beiträge über den Verlauf der
Athembewegungen während der Erstickung) sajtó
alatt az „Archiv für exp. Pathologie u. Pharmaco-
logie“-nál.)

Kísérletek a dithiocyansav némely vegyületének
életteni hatása felett. (Kéziratban).

Ezen kívül az „Orvosi Hetilap“ hasábjain és a „Természettudományi Közlöny“-ben megjelent apróbb journalistikai közlemények, könyvismertetések, apró közlemények stb.

Dr. Genersich Antal.

Jelentés a kolozsvár-kocsárdi vasutvonal építé-
sekor a munkásoknál előfordult megbetegedésekről.
8 könyv- és könyomatu táblával. Az erdélyi muz.
egylet Évkönyvei új folyamának 2-ik száma.

Adalék a hasi együttérző fonatain előforduló
Palini testek ép és kórboncztanához. Előadatott a
m. orvos és természetv. XVII. vándorgyűlésében s
az évkönyvbe felvétellett.

Dr. Géber Ede.

Über das Wesen der Aleppobeule. (Vierteljahr-
schrift für Dermatol. und Syphil. Jahrgang 1874.
Heft 4.)

A gombás szörtüszeg (Sycosis parasitaria). Or-
vosi Hetilap 1875. 24. számában.

Über Behandlung der Verbrennungen. Dr. Hol-
zer's ärztl. Taschenbuch 1875.

Dr. Stern által a bőrkórodából közölve.

Adatok a heveny felpirszerű bőrfarkashoz. (lu-
pus erythematodes. Orvosi Hetilap 1875. 11. szá-
mában.)

Adatok a bromtüszeg tanához. (Orvosi Hetilap
1875. 41. és 42. számában.)

Dr. Büchler Ignác, tanársegéd.

Jelentés a kolozsvári m. kir. tud. egyetem belkórodájának működéséről az 187³/₄ tanévben. Orvosi Hetilap 1875. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 14. és 15-ik számaiban.

Genyes májlob. Orvosi Hetilap 1875. 18-ik számában.

A tüdőlobnál fellépő szövődések és azok befo-lyása a tüdőlobra. Orvosi Hetilap 1875. 33. 34. 35-dik számaiban.

Dr. Góth Manó tanársegéd.

Die Reform unseres Hebammenunterrichtes. Unterrichtszeitung des „Pester Lloyd“ N. 25. megjelent 1875. február 1-én.

III. Bölcsészeti, nyelv- és történettudományi kar.

Felméri Lajos.

A politikai nevelésről. Erd. Muzeum 1874. Novemberi füzet.

A nőnevelés Amerikában. Erd. Muzeum 1875. júniusi füzet.

A család mi volt és mivé lett? „Otthon“ 1875. szeptemberi füzet.

Utazás a szobában. Néptanítók lapja 1875. július, decemberi számaiban.

Apróbb cikkek, könyvismertetések a Prot. Egyh. és Iskolai lapban, Budapesti Szemlében, Erd. Muzeumban, Család és Iskola ezimű lapban.

Finály Henrik.

Szerkesztette az erd. muzeum-egylet kiadványait és egyes cikkeket is irt belé, egy cikket a Cs.-Kereszturi régészeti leletekről a „Kelet“-ben; kéziratban sajtó alá teljesen elkészítve: Az időszámítás-tan kézikönyve, — az ókori metrologia kézikönyve, — Utasítás a középkori latin palaeographiára.

Dr. Hóman Ottó.

Pindár versezetei kritikai és magyarázó jegyzetekkel. I. kötet Lipese B. G. Taubnernél.

Imre Sándor.

Az összehasonlító nyelvészet egyetemen és iskolákban. Erd. Muz. 1875. jun. jul. aug. ff.

Nemzetiség és nevelés. Budapesti Szemle 1875. sept. oktoberi folyam.

Bartal Antal classicai nyelvészet Magyarhonban. Pesti Napló 1875. april.

Dr. Meltzl Hugó.

Das verlassene Kind. Gedicht des Grf. Zichy, a „Magazin für Literatur des Auslands“-ban Berlin 1875. évf. mártius.

Magyarisches Volkslied a „Bazár“-ban Berlin 1875. évf. 18. sz.

Petőfi's Wolken (felhők) verdeutsch. Leipzig, Ph. Reclam az „Universal Bibliothek“ egyik kötete (sajtó alatt.)

Unbekannte Gedichte Petőfi's a Mag. für. Lit. des Auslands-ban Berlin 1875. évf. Aug.

Drô Petêfi'sche Lîder (Petőfinek 3 dala) a Siebenbürg. D. Tageblatt 1874. évf. tárcz. márcz.
 „Mese“ a „Kelet“ 1873. évf. tárcz. márcz.

Szabó Károly.

Kritobulosz II. Mehemet élete. Az eredeti görög-
 rögből ford. Budapest 1875. Monumenta Hung. Hist.
 Magy. tört. emlékek II. oszt. Írók XVII-ik köt.

Jelentés a m. történelmi társulat stiaivnyicskai
 bizottságának működéséről a b. Révay család levél-
 tárában. (Századok 1875. évf. 1. füzet.)

Az Andrássy család 1569-iki csiki adomány le-
 veléről (Századok 1875. évf. 7. füzet.)

Szamosi János.

A női jellemek Sophokles tragoediáiban, Acta
 r. sc. Univers. Claudiop. 187 $\frac{1}{2}$ f. I. és külön ki-
 adásban Kolozsv. 1875.

Demosthenes Görögország legnagyobb szónoka.
 A „Kelet“ 1875. 77—81. sz. és külön kiad. Ko-
 lozsv. 1875.

Schanz M. „Studien zur Geschichte des Plato-
 nischen Textes“ és Pláto kiadása első kötetének bi-
 ráló ismertetése az Erd. Muz. II. évf. 1. 7. sz.

Christ W. „Metrik der Griechen u. Römer“
 művének ismertetése és a metrikai irodalom neve-
 zetesebb műveinek áttekintése. — Az orsz. közép-
 tanodai tanár-egylet közlönyében VIII. évf. 6. sz.

„*A classica philologia* történelme hazánkban“
 című művének előzetes ismertetése. Felolvasta 1875.
 Augustus 6-án a Phil. társaság nagy gyűlésén. —
 Az erd. muzeum-egylet évkönyvei új folyamában 3. sz.

Szász Béla.

Mill J. Stuart Logicája fordításának ismertetése a Budapesti Szemle jul. aug. füzetében.

Politikai, neveléstani és egyházpolitikai czikkek a „Kelet“, „Család és Iskola“, „Erd. prot. Közlöny“ és a „Prot. egyház és Iskolai Lap“ czimű folyóiratokban, ez utóbbiból külön lenyomat „Infandum jubes renovare dolorem“ czim alatt.

„*A kandaló előtt.*“ Elbeszélő költemények a serdült ifjuság számára. Kolozsvárt Stein J. muz. e. könyvárus tulajdona.

„*Látomány.*“ Költemény. Felolvasta a Kisfaludi-társaság 1875. évi nagy gyűlésén. Megjelent a K. T. évkönyveiben.

Dr. Szilassi Gergely.

A maczedoniai román nyelvjárás. Erd. Muzem 1875. 9. köv. sz.

A román hagyományos irodalom jelentősége „Transilvania“ román folyóirat 1875. 3—5 sz.

A kálvinista románok verselt zsoltárkönyve. „Transilvania“ 1875. 12—14. sz.

IV. Mennyiségtan-természettudományi kar.

Dr. Abt Antal.

Jelentés a kolozsvári egyetem természettani intézetében az 187³/₄ tanév alatt végrehajtott munkák egy részéről.

Előmunkálatok a különböző aczélnemek tágulási együtthatóinak meghatározásához.

Kohlrausch gyakorlati physikájának lefordítása.
magyar nyelvre.

Dr. Brassai Sámuel.

Laelius, vagy hogy kell és hogy nem kell magyarázni a latin auctorokat. Kolozsvárt, 1874. kis 8-adrét.

Még egyszer a középiskola ügye. Könyvismer-tetés. Budapesti Szemle. Új folyam 1875. 16. sz. (jul. aug.)

Accentus. Figyelő.

Nesze semmi, fogd meg jól! vagy is, hogy irnak akadémiai értekezést. Figyelő 1875. 15—17. szám.

A neologia és palaeontologia ügye. Akadémiai értekezés. Olvast. Október 18. 1875.

Munkában van: „*Algebrai gyakorlatok könyve*“

Nem különben: „*Magyar nyelvtan*“ németül.

Dr. Koch Antal.

A rakovaci sanidintrachyt (?) és földpátjának vegyelemzése. (Értekezések a term. tud. köréből. Kiadja a m. tud. akadémia V. kötet XI. sz. 1874.)

Előleges jelentés a szt.-endre-visegrádi trachyt-csoportnak 1874. év nyarán bevégzett részletes földtani vizsgálatáról. (Math. term. tud. közlemények. Kiadja a m. tud. akadémia XII. köt. II. sz. 1874.)

Adatok Kolozsvár vidéke földtani képződményeinek pontosabb ismertetéséhez. (Földtani Közlöny 1874. IV. évf. 10—11. sz.)

A dézsaknai legújabb kristályosó előjövételéről. (Földtani Közlöny 1874. IV. évf. 12. szám.)

A Bakony északnyugati részének másodkori képletei. (Földtani Közlöny. 1875. V. évf. 5. szám.)

Aragonit-diszpéldány Urvölgyről. (Közlemény az Erd. Muzéum 1875. évi 8. számában.)

Erdély ősemlős maradványairól és az ősemberre vonatkozó leleteiről. (Értekezés, mely a m. földtani társulat 1875. Aug. 11-én Kolozsvárt tartott vidéki gyűlésén felolvastatott, s megjelent kivonatban a „Kelet“ 1875. évi aug. 17. 18. 19. 20-iki számaiban.)

Kéziratban: a Dunai Trachytesoport jobbpárti részének (szt.-endre-visegrád-esztergomi hegycsoport) földtani leírása. (Részletes jelentés ezen hegycsoportnak a m. tud. akadémia megbízásából az 1871, 1872. és 1874. években véghezvitt földtani átkutatásáról.)

Dr. Kánitz Ágost.

A „*Botanischer Jahresbericht: systematisch geordnetes Repertorium um der botanischen Literatur aller Länder etc.* herausgegeben von Dr. Leopold Just in Carlsruhe. Zweiter Jahrgang 1874. Berlin 1875.“ számára mint főmunkatárs a magyarországi munkálatokat ismertette.

Közlemények az „Erdélyi Muzéum“-ban.

Bírálatos ismertetések a regensburgi „Flóra“-ban.

A természetes növényrendszer áttekintése. Kizárólagosan kolozsvári m. kir. tud. egyetemi előadásai számára összeállította. (Mint kézirat nyomtatva) Kolozsvárt 1874.

Dr. Fleischer Antal.

Vizsgálatok a kolozsvári m. k. tud. egyetem vegytani intézetéből.

I. A Dithiocyansavról.

II. A Rhodan ammon néhány kettős sójáról. (2 tábla kristálysavról.) Megjelent a m. t. akadémia term. tud. értekezések. IV. kötet V. szám.

Továbbá Justus v. Liebig: „*Annalen der Chemie*“ czimü folyóirata 179. kötet I. füzet e czim alatt: Untersuchungen aus dem Universitäts-Laboratorium des Prof. Fleischer zu Klausenburg.

I. Über Dithiocyansäure

II. Über einige Doppelsalze des Rhodan ammon.

Dr. Réthy Mór.

A diffractio elméletéhez (Megjelent a m. t. akadémia math. term. tud. értekezései között.)

A kerületre redukálható felületegészletek elméletéhez (megjelent ugyanott.)

A három méretü homogén tér síkbeli trigonometriája. (Felolvastatott a m. t. akadémia math. term. tud. osztályának Junius havi ülésén.)

A propeller és peripeller felületek elméletéhez. (Felolvast. ugyanott a f. évi November havi ülésén.)

II.

Statistikai adatok az egyetem 187⁴/₅-ki történetéhez.

I A tanítói személyzet létszáma.

A jog- és államtudományi karnál	rendes tanár	12
	tanító	1
Az orvosi karnál	rendes tanár	9
”	rendkívüli tanár	3
”	magán tanár	1
”	tanársegéd	6

A böl. tört. és nyelvtudományi karnál	rend. tanár	11
” ” ” ”	tanító . .	3
A mennyiség-tan-természettud. karnál	rend. tanár	7
” ” ” ”	rendk. ”	1
” ” ” ”	magán ”	1
” ” ” ”	tanársegéd	5

II. A tanulók létszáma.

Az I. félévben.	ren- des	rend- kívüli	össze- sen
A jogtudományi karban	161	9	170
Az orvosi ”	46	5	51
A bölcsészeti ”	47	8	55
Természettudományi karban . .	62	4	66
Ezekon kívül:			
Gyógyszerészet tanuló	—	—	24
Sebészet ”	—	—	3
Összesen	—	—	369
A II. félévben.			
A jogtudományi karban	159	4	163
Az orvosi ”	45	3	48
A bölcsészeti ”	45	7	52
Természettudományi karban . .	59	5	64
Ezekon kívül:			
Gyógyszerészet tanuló	—	—	26
Sebészet ”	—	—	2
Szülészet tanuló nők	—	—	62
Összesen	—	—	417

III. Alap- és államvizsgálatok.

Első alapvizsgálat volt	34
Második alapvizsgálat volt	2
Jogtörténelmi államvizsga	45
Jogtudományi „	27
Államtudományi „	10
Összesen	<u>118</u>

IV. Tudori szigorlatok.

Jogtudori szigorlat volt	14
Orvosi szigorlat	22
Összesen	<u>36</u>

Tudori promotio volt:

Jogtudori	1
Orvostudori	5
Összesen	<u>6</u>

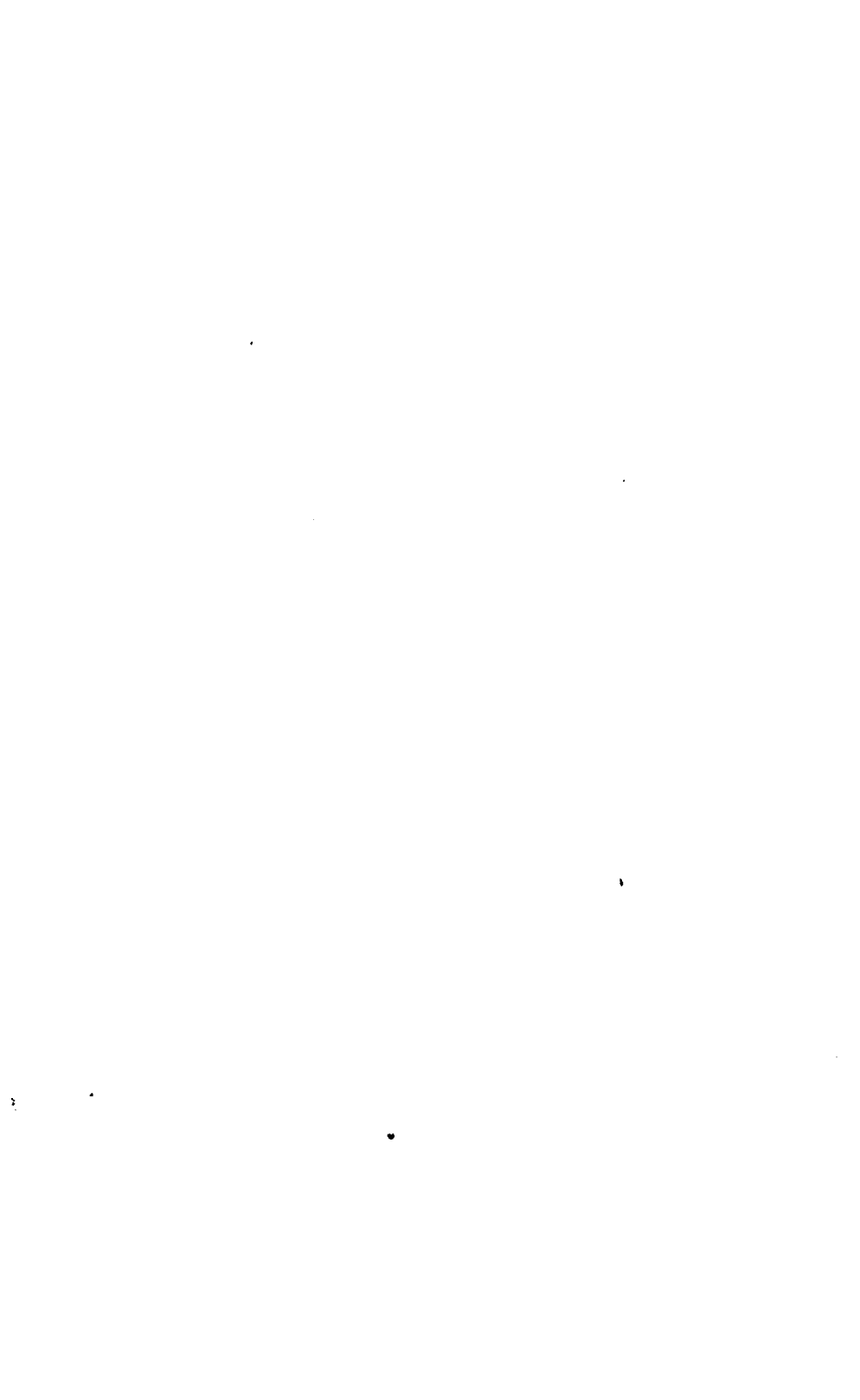
Mesteri oklevelet nyert:

Szemészmesteri oklevelet	1
Polgári sebészetit	4
Gyógyszerészt	10
Szülésznő lett	30
Összesen	<u>45</u>

V. Tandijak kimutatása.

I. Az 1871. tanév téli felére a tandij fizetése alól egészen felmentettek. ;		frt	kr.
13	Joghallgató	285	—
12	Orvos	300	—
1	Bölcsész	16	—
6	Természettud. hallgató	137	—
	Összesen	<u>738</u>	—

		frt	kr.
II. Az 187 $\frac{1}{2}$ tanév téli felében fél tandij fizetés alól felmentettek:			
27	Joghallgató	274	—
3	Orvos	34	—
5	Bölcsész	43	50
10	Természettud. hallgató	98	—
	Összesen	449	50
Az 187 $\frac{1}{2}$ tanév nyári felében egész tandij fizetés alól felmentettek:			
10	Joghallgató	227	—
14	Orvostanhallgató	408	—
1	Bölcsész	16	—
4	Természettud. hallgató	66	—
	Összesen	717	—
Az 187 $\frac{1}{2}$ tanév nyári szakában fél tandij fizetés alól felmentettek:			
22	Joghallgató	220	50
4	Orvostanhallgató	54	50
5	Bölcsész	40	—
4	Természettud. hallgató	29	50
	Összesen	344	50
Az 187 $\frac{1}{2}$ tanév téli felében tandij befolyt			
	nyári felében	6610	—
	nyári felében	5612	50
A kormány részére eső 5% teszen		626	13

II.

PROGRAMM-BESZÉD,

melyet az 1875/6 tanév ünnepélyes megnyitásánál

1875 OCTOBER 12-ÉN

mondott

FENTZ GÉZA

orvos-tudor, az állattani és összehasonlító boncztan ny. r. tanára, a közép-tanodai tanárvizsgáló bizottság tagja, a math. term. tud. kar volt dekánja, és a kolozsvári m. kir. tudomány-egyetem fentnevezett tanévre választott rectora.

Tisztelt egyetemi közgyűlés!

Tisztelt közönség!

Egyetemünk fenállásának negyedik évében, midőn életének első cyclusát fejezi be, tisztelt szaktársaim kitüntető bizalma, melyért nem mulaszthatom el ez ünnepélyes alkalommal mélyen érzett hálámnak őszinte kifejezést adni, nekem juttatá a feladatot egyetemünk ügyeit vezethetni. A bizalom nagysága, mely igénytelen személyemet ily nagy mérvben tünteté ki, súlyosan érezteti velem erőmnek csekélységét, mert ismerem állásomnak nem csak díszes, hanem nagy felelősséggel egybekapcsolt terhes kötelmeit is s tudom, hogy a bizalmat állásom méltó betöltése által kellend kiérdemelnem. Ha azonban ezekkel szemben nem csüggedek el pályámnak kezdetén, hanem bizalomteljesen tekintek a munkaév elé, erre azon lelkesítő tudat bátorít, miszerint működésemben kizárólag egyetemünk érdekei lebegvén szemeim előtt, a tisztelt egyetemi tanácsnak épen úgy, mint nagyérdemű szaktársaim mind-egyikének készséges és őszinte támogatásával találkozandom; és méltán vádolhatnám kislelkűséggel önmagamat, ha ezen nemes támogatásra egész biztossággal nem számítanék, midőn rendíthetlen azon meggyőződésen, hogy mindnyájunk törekvése ugyan-

azon magas cél valósítására, egyetemünk emelésére, annak felvirágozására van irányítva.

Bármily egységes s törhetetlen legyen azonban az akarat, melylyel mi a kitűzött eszményi cél felé törekszünk, valósítására rajtunk kívül álló erők közreműködése nélkülözhetetlen; mert mi csupán szerveit képezzük egy fejlődésben levő magas organismusnak, mely, hogy az első bonyolódott fejlődési phasisokban szerencsésen keresztül esve, benne mozgó élet pezsegjen, szerveinek öszhangzó működésén kívül kívülről várt erő forrásokra szorul.

Hálás érzéssel kell nekünk, tisztelt gyülekezet elismernünk, hogy egyetemünk keletkezésekor oly szabadelvű, fejlődését biztosító intézményekben részesült, melyeket rég fennálló hirneves egyetemek csak hosszas küzdelem árán szerezhettek meg. A tudományok szabad fejlődésének alapfeltételét, a tan-szabadságot, mondhatnám, születési ajándékuul nyeré, s ezt valamint belügyeinek autonom kezelését s a fővárosi egyetemmel való teljes egyenjoguságát az alapítását szentesítő törvény biztosítja. Tanszékeink száma kevés kívánni valót hagy. A természettudományoknak, melyek miután az orvosi karok gyámkodása alól kikerültek, ezen realisticus irányt követő tudományok jogos igényei iránt kevésbé fogékony, sőt itt-ott gyors haladásuk s hódításaik iránt némileg féltékenységgel viseltető bölcsészeti karokba kebeleztettek, egyetemünkön az alapjukat, sok tekintetben végső célpontjukat képező mathessissal egyesítve a többiekkel egyenrangú önálló kar szervezetett, mi által a természettudományok jogos igényei oly mértékben méltányoltattak és mozdítottak

elő, mint a virágzó egyetemek classicus földének alig néhány egyetemén. S az ifjuságnak általában s így egyetemünknek is, nem utolsó előnye, hogy multja nem lévén, nincsenek s nem lehetnek a multban gyökerező oly szokásai, melyeket a korszerű haladás érdekében felejtenie kellene. Az egyetemek szervezete a középkorból származván, régi egyetemeken a tisztos elődöktől örökölt számos oly szokás-szentesítette eljárás, formaság tartotta fen magát, melyek az előre haladt kor felfogásával ellenkezésben állanak; mindezek egyetemünkkel nem lévén fejlődési öszszefüggésben, nem jöhettek alkalmazásba, s ennek következtében egész beléletét szabadabb levegő lengheti át.

A viszonyok, melyeket az egyetem Kolozsvárt talált, azon városban, mely az egyetem felállítása által egy nemzedékről nemzedékre szállott forró óhajtást látott valósulni, ezen viszonyok szintén előnyökkel fogadák az új egyetemet. Két magasabb állami szakintézet, a jogakadémia és orvos-sebészi tanintézet, ugyanannyi tudomány-karnak képezé fejlődés-képes csiráját. A megszüntetett erdélyi kormányzóktól átvett épületek, ha a tudomány fokozott igényeinek teljesen meg nem felelő is, de a kezdetleges viszonyokhoz képest még is megbecsülhetlen, mert kész, vagy az első szükségletekhez aránylag csekély költséggel átalakítható helyiséget szolgáltatnak. S végre egy a honismeret fejlesztése és terjesztésére lelkes hazafiak áldozataiból alakult s mondhatjuk hazánkban páratlan gyorsasággal virágzásnak indult egylet épületeit, kertjét, könyvtárát és gyűjteményeit, saját érdekeinek méltányos

tekintetbe vétele mellett, használatra az új egyetemnek ajánlá fel.

Mindezen kedvező tényezők szerencsés közreműködése megkönnyíté a kezdet nehézségeit s készséggel elismert nagy érdemök van abban, hogy egyetemünk rövid működésére nyugodt önérzettel pillantathatunk vissza.

Hogy azonban egyetemünk azon magaslatra emelkedjék, melyet a működéséhez kötött fokozott várakozás méltán követel, hogy hazánkra és nemzetünkre áldást- és fényhozó mivelődési központtá fejlődjék, ezen remények valósítására, miként fentebb megjegyezni alkalmam volt, külső erőforrásokra van szüksége, erőforrásokra, melyeket önmagából nem fakaszthat s melyektől a felvirágzásra nélkülözhetlen életszükségleteinek fedezését várjuk.

Első sorban könyvtárunk az, mely, hogy feladatának, mint a tudás összes ágaira kiterjedő egyetemes irodalmi gyűjtemény, megfelelhessen, bőkezű segélyezést hangosan követel. A rendelkezésünkre álló muzeum-egyleti könyvtár a mi céljainkra nem elégséges. Gazdag ezen könyvtár a hazai történetre vonatkozó munkákban, megbecsülhetlen kincset őriz kéziratárában, teljesen feltaláljuk benne nemzeti irodalmunk termékeit, nem hiányzanak továbbá benne a gyűjtemények szakszerű kezelésénél nélkülözhetlen kézikönyvek oly számban, melyben azok beszerzését az egylet anyagi viszonyai aránylag rövid idő alatt megengedték. Legkevésbé sem lehet szándékom ezen könyvtár becsét kisebbiteni s azt állítani, hogy az elősoroltakon kívül nem tartalmaz még egyéb, a tudományok összes ágaira

kiterjedő nagyértékű kincseket; azt azonban hangsúlyoznom kell, hogy nem oly arányban és választékban, mint azt a minden irányban működésre hivatott egyetem érdekei sürgetve követelik. A jogakademiának és az orvos-sebészi tanintézetnek az egyetemibe olvadt könyvtáraitól legyen elég annyit kiemelnem, miszerint azoknak évi gyarapítására sokkal csekélyebb összeg állott rendelkezésre, hogysem jelentékenyebb szakkönyvtárakká növekedhettek volna. Egyetemünk fenállásának első két évében könyvtárára költhetett annyit, hogy az egyes szaktudományok számára az egy éven át könyvpiacra kerülő jelesebb kézi könyvek közül néhányat s egy-két szakfolyóiratot szerezhettek meg; nagyobb monographicus munkákról, mert aránylag drágák, egészen le kellett mondani; a tudomány lépésről-lépésre való fejlődését feltűntető nagyobb folyóiratok kiegészítését pedig, valamint tudományos testületek publicatioinak megszerzését, melynek birtoka nélkül minden lépten megakad, ki a szaktudományok bármely ágában dolgozik, egyelőre mint sok egyebet, a jámbor óhajtasok közé kellett sorolni. És fájdalmas érzéssel kell kiemelnünk, hogy a lefolyt évben, midőn a könyvtár czélszerűbb helyiségében állítatott fel s az olvasó termek megnyíttattak, a könyvtár javadalmozása a múlt években költött összegek felére szállítván le, csak épen a már megkezdett folyóiratokra került költség, minden egyéb beszerzést nélkülözni kellett!

Nem lehet czélom, mert felesleges volna, a tisztelt gyülekezet előtt egy gazdag könyvtár fontosságának és nélkülözhetlenségének fejtegetésébe bo-

csátkozni, s csak azt akarom még kiemelni, miszerint tekintetbe véve egyetemi polgáraink nagy részének anyagiakban való szükölködését, egy válogatott tankönyvekből álló külön könyvtár berendezése mindinkább szükségesnek sőt nélkülözhetlennek bizonyodik; oly könyvtárt értek, melyben a legfontosabb kézi könyvek többszörös számban állanak a tanulni vágyó ifjuság rendelkezésére.

Dolgozókkal ellátott szakintézeteink taneszközökkel való felszerelésének folytatása s gyűjteményeiknek az egyetemi tanítás igényeihez mért bővítése és gyarapítása, egyetemünk felvirágzása érdekében ép oly nagyfontosságú s elodázhatlan életkérdés, mint könyvtárunk gazdagítása. Taneszközök s gyűjtemények dolgában nem vagyunk ugyan oly szegények, hogy ez által az ügyet közvetlen veszélyeztetve látnók, sőt örömmel constatálhatjuk, hogy egyes intézeteink már jelenleg is czélszerűben vannak felszerelve és elhelyezve, mint a budapesti egyetem megfelelő intézetei ezelőtt néhány évvel, sőt részben még jelenleg is, s ha leltári darabjaink száma nem valami magas is, de annál választékosabb s nincsenek közöttök oly tárgyak, melyeknek csupán a mult iránti kegyelet ad még helyet; természetrajzi gyűjteményeink végre hazai tárgyakban való gazdagságok s ezeknek szépsége által meglepők. Mindez azonban nem biztosít az ellen, hogy intézeteink, gyűjteményeink a jelenlegi állapoton megmaradva s gyarapodásukban egyedül csekély évi átalányaikra utalva, rajtok a várt fejlődés helyett rövid idő mulva a pangás nyomai érezhetők ne legyenek s nem enyhíti azon lesujtó csapásnak súlyát,

melylyel a lefolyt tanévre biztosan várt felszerelési öszszegnek teljes megvonása egyetemünkre nehezedett.

Hangsulyoznom kell még e helyen a bölcsészeti és természettudományi karaink mellett alapítási törvényünk értelmében felállított középtanodai tanárképezde felszerelésének halaszthatlanságát: egyéb szál-longó hírekre itt nem reflectálhatok. A tanárképezde szerves öszszefüggésben áll a nevezett két tudomány-karral, melyeknek csaknem kizárólag tanári pályára készülõ hallgatói benne nyerik gyakorlati kiképzetésüket s így annak emelkedése épen ugy, mint hanyatlása kihat azon karokra, melyekre méltán fordítják német egyetemeken a legnagyobb gondot; mert a tágabb értelemben vett bölcsészeti tudományok nem csupán ideális varázsszal árasztják el az egész egyetemet, hanem egyszersmind éltető élenyt szolgáltatnak a többi karok számára.

Mig azonban egyes intézeteink folyamatban volt felszerelésének megakasztása kelt méltó aggodalmat, más részt ismét egyes intézeteink helyiségeinek elégtelensége, szük volta, vagy teljes czélszerütlensége ébreszt hasonló érzelmeket, Ez áll, különben leggazdagabban felszerelt intézeteink egyikérõl, a vegytaniról; ez áll ijesztõ mérvben az orvosi kar legfontosabb szakintézeteirõl, az orvosi klinikákról, melyek, bár az új kórház építésének a lelegyõzhetetlenebb akadály, a pénzbeli akadály sem áll útjában, még mindig a tudomány és sikeres tanításának czéljával merev ellentétben álló Károlyina kórház ódon falai közé vannak kárhoytatva! S mit szóljunk ahoy,

hogy a jogi kar tantermeinek elveszítése folytonosan fenyeget?

Az előadottakban, tisztelt gyülekezet, egész tárgyilagossággal igyekeztem hű kifejezést adni bajainknak, melyeknek orvoslását, égető életkérdéseinknek, melyeknek megoldását várjuk s tegyük hozzá nem reménytelenül.

A mi bajaink orvoslása nem igényel a nemzet erejét túlhaladó áldozatokat; nekünk pedig anynyit, a menyinyit nélkülözhetlennek tartunk arra, hogy egyetemünk magas feladatának a tudomány előrehaladt állása mellett teljesen megfelelhessen, hogy alkalmá legyen oly középponttá fejlődni, mely a tudomány, a műveltség, a szellemi szabadság áldásait sugározza szét, anynyit kívánni, kérni, ismételve kérni kötelességünk.

Mi intézeteink és gyűjteményeink számára nem kívánunk pazar, hanem igen is a czélnak megfelelő felszerelést; első sorban pedig kívánjuk azt, hogy az első berendezésre a törvényhozó testület által megszavazott összegnek évi járuléka ne vonassék meg. Mi azon helyiségek helyett, melyeknek elfoglalását egyetemünk megnyitásakor a szükség parancsolta, nem vágyunk ragyogó paloták után, hanem kívánunk a tudomány komoly méltóságának megfelelő egyszerű, de feladatunkra alkalmas épületeket, kívánunk orvosi klinikáink elfogadására a tudomány és kor igényeivel öszhangzásban álló kórházat. Ha azonban valamire nézve fokozottabbak kívánságaink, úgy könyvtárunk az, melynek gyarapodására tudományos központoktól való nagy távolságunk s el-

szigeteltségünk, valamint buzgó hallgatóink szegénysége mellett kiváló mérvben van szükségünk.

Mindezekre pedig lehetőleg gyors segílyt várunk. Mi nem áltathatjuk magunkat hirneves külföldi egyetemek példájával, melyek szintén nem gyorsan, hanem lassu fejlődés utján, létökért, jogaikért s a tudomány szabadságáért hosszasán küzdve, jutottak azon magas fokra, melyről jelenleg világítanak; nem áltathatjuk ezeknek lassankinti fejlődésével magunkat: mert erre lázas gyorsasággal haladó s a gyengét kérlelhetlenül eltipró korunkban nem jut idő. Avval sem áltathatjuk magunkat, hogy egyes kis egyetemek Németországban a nagy egyetemekéhez képest szerény viszonyok között élénk tudományos élet színhelyei, nem utalhatunk ezeknek példájára; mert ezeknek van történetök s idejük és alkalmuk volt a multban erős gyökereket verhetni. Kétségbe kellene esnünk hazánk jövője felett, ha állana az, hogy önálló létét egyedül biztosító mivelődési érdekeinek előmozdítására nem képes anynyit áldozni, a menyinyit két egyetemének virágzó karba való helyezése megkiván! Hiszen azon tőke, mely mivelődési czélokra fordíttatik, miként az erő, nem veszhet el, hanem megváltozva, megnemesbülve, mint eleven szellemi erő, közvagyon, áldást kamatozó közvagyon marad a nemzetnek! S megalázóan kellene éreznünk szegénységünket épen most, midőn még viszhangzanak keleti határbérezzeink az örömhingtől, melyeket a hetedik egyetemnek fényes ünnepelyek közt történt megnyitása monarchiánk lajtántuli részében ébresztett.

Mi azonban bizunk nemzetünk jövőjében, bizunk

hazafias szabadelvű kormányunkban, bizunk hazánk ügyeit bölcsen intéző törvényhozó testületünkben s reméljük, hogy egyetemünk jogos és méltányos igényei tekintetbe vétetnek s kielégítetnek; bizunk abban, hogy nemzetünk, mely a kolozsvári egyetem felállítását egyik legnagyobb fiától, felejtethetlen emlékü első közoktatásügyi miniszterünktől, midőn ő a haza szent ügyének szolgálatában özszeroskadt, örökségképen vette át: a nagy tervező szellemében fejlesztendi s nagyságához méltó emlékké emelendi!

* * *

Uraim! Egyetemi polgárok!

Üdvözlöm Önöket, kik nemes tudományszomj által vezéreltetve egyetemünkbe sereglettek! Üdvözlöm Önöket, kik családi laréseiktől a megkezdett munka folytatására visszatértek s Önöket, egyetemünk új polgárai, kik életök legelső önálló lépését a pályaválasztást megtették! Egész életre kiható, uraim, azon lépés, melyet Önök tettek s nem tehetem, hogy annak fontosságát a halhatatlan Eötvös babérlombjaiból kölcsönzött gyöngysorral meg ne világítsam: „A görög allegoria szerint a sphinx föl tartóztatá az útast s rejtélyt mondván neki, őt, ha azt föloldani nem volt képes, széttépte. Ez allegoria való még napjainkban is; mindenikünk elébe, midőn az életbe lépünk, rejtély állítatik föl, ki azt, mely nem egyéb, mint hivatásunk megértése, föloldani nem tudja, elvesz; ki reá felelni tud, ki ma-

gával tisztába jött, hogy hadvezérnek, tudósnek vagy más egyébnek született, annak jövője biztosítva van. Az emberek többnyire nem azon harezban vesznek el, melyet külviszonyaikkal, hanem abban, melyet önmagukkal küzdenek, s ki ezen túl van, habár lassu léptekkel, de szüntelen haladni fog a pályán, melyet választott, a nélkül, hogy ok volna, miért szereneséjét bámulhatnák.“ Kivánom, hogy Önök mindazok közé tartozzanak, kik a sphinx rejtélyét megoldották!

Volt idő a tudományok gyermekkorában, midőn egyeseknek sikerülhetett azon magaslatra jutni, melyről az emberi ismeretek egész látkörét átpillantathták; az ismeretek szaporodtával azonban mindinkább tágult a látkör s ez a tudományokban is a munka megosztás elvének alkalmazását tette szükségessé. Önök uraim különböző karoknak hallgatói, különböző tudomány-ágakat választottak komoly tanulmányaik tárgyául, mely tudományágak különböző útaikat követnek, különböző irányban haladnak s csupán eszményi végcéljukban találkoznak, mely az igazság keresése- és földerítésében áll; mert az igazság uraim, azon ideal, mely minden emberi törekvést, a menyinyiben az a tudomány magasztos nevére igényt tarthat, éltet és lelkesít. Önök uraim, mondom, választásuk szerint különböző tudomány-ágak mivelesét tüzték ki feladatúl, ez azonban nem zárja ki azt, hogy a tanszabadságot helyesen felhasználva, ne igyekezzenek egyetemi éveik alatt az egy irányban való alaposságot sokoldalúsággal egyesíteni.

A tudományegyetemek feladatát, uraim, a tudo-

mányos munka képezi, mely jutalmát az igazság keresése- és megismerésében találja fel. „A ki tudományyal azon czélből foglalkozik, hogy belőle csupán az ugynevezett hasznosat sajátítsa el, vagy új hasznos alkalmazását találja fel, az ilyen — mondja Sachs — meglehetősen bizonyossággal számíthat arra, hogy ezt sem éri el; a hasznos alkalmazások mintegy véletlen és váratlanul merültek fel azon úton, melyet a buvárkodás egyedül az igazság érdekében követ.“ Korunknak a természettudományok mezején kivívott s az öszszes emberiség jóllétére nézve legnagyobb fontosságú felfedezései erre nézve számos tápláló példát szolgáltathatnak: avagy ki jósolhatta volna meg, midőn Galvani, bolognai anatóm 1790-ben legelőször tánczoltatta a rézhorgok segélyével vasrostélyra aggatott békaczombokat, hogy ezen játékszerűnek látszó kísérlet néhány évtized mulva Jakobit a galvanoplastika, Kobellt a galvanographia s Gauszt és Webert a villanydelejes távirók felfedezésére vezetendi? S midőn a „Beagle“ nevet viselő gálya 1832—36 terjedő földközi útjában Délamerika partjait érinté, az expeditiót kísérő fiatal természetbuvárnak, az akkor még szűk körben ismert nevű Darwin Károlynak legelőször tűnt fel ezen földrész kihalt és élő állatvilága közti meglepő megegyezés, ki tudta volna előre mondani, hogy ezen magában kevés fontosságúnak látszó észlelet a titkok titkának kulcsát, a fajok keletkezéséről szóló elméletnek csiráját rejté magában? Egy elméletet ébresztett ez észlelet, mely világot vetve a természettudományok legsetétebb mezejére, bepillantunk enged a teremtés titkaiba! A tudománynak

nincsen czélja önmagán kívül, a tudomány magára is czél. Ne téveszszék ezeket, uraim, szem elől s habár a gyakorlati életben tudományos ismereteiket hivatásuk teljesítése körül eszköz gyanánt kellend használniok, ne higgyék, hogy ezen eszközzel való élésre elégséges felületes tájékozottságot szerezni s a hiányzót majd a gyakorlat kézfogásai adják meg; ne higgyék ezt uraim,—a ki ezen eszközzel élni akar, be kell hatolni, fáradságos ugyan, de e mellett a legtisztább élvezetekkel kínálkozó önmunkálkodás útján, annak szellemébe; a ki a tudományokból csupán vényeket akar kiszemelgetni a gyakorlati élet, a kenyérkereset számára, arra alkalmazhatók Schiller szavai: „Szánalomra méltó, ki az eszközök legnemesbikével, a tudománynyal, nem ér el magasabbat, mint a napszámos a legsilányabbal; ki a leg-tökélyesb szabadság honában rabszolgalelket hord magával!”

Uraim! Egyetemi polgárok! Vezesse önöket pályájokon a szép, a jó, az igazért való nemes lelkesedés! Önök képezik, uraim, nemzetünk reményét, változtassák a reményt szép valóvá — — — s a haza fényre derül!

Ezzel az 187⁵/₆-ik évi tanszakot megnyitottnak nyilvánítom.

III.

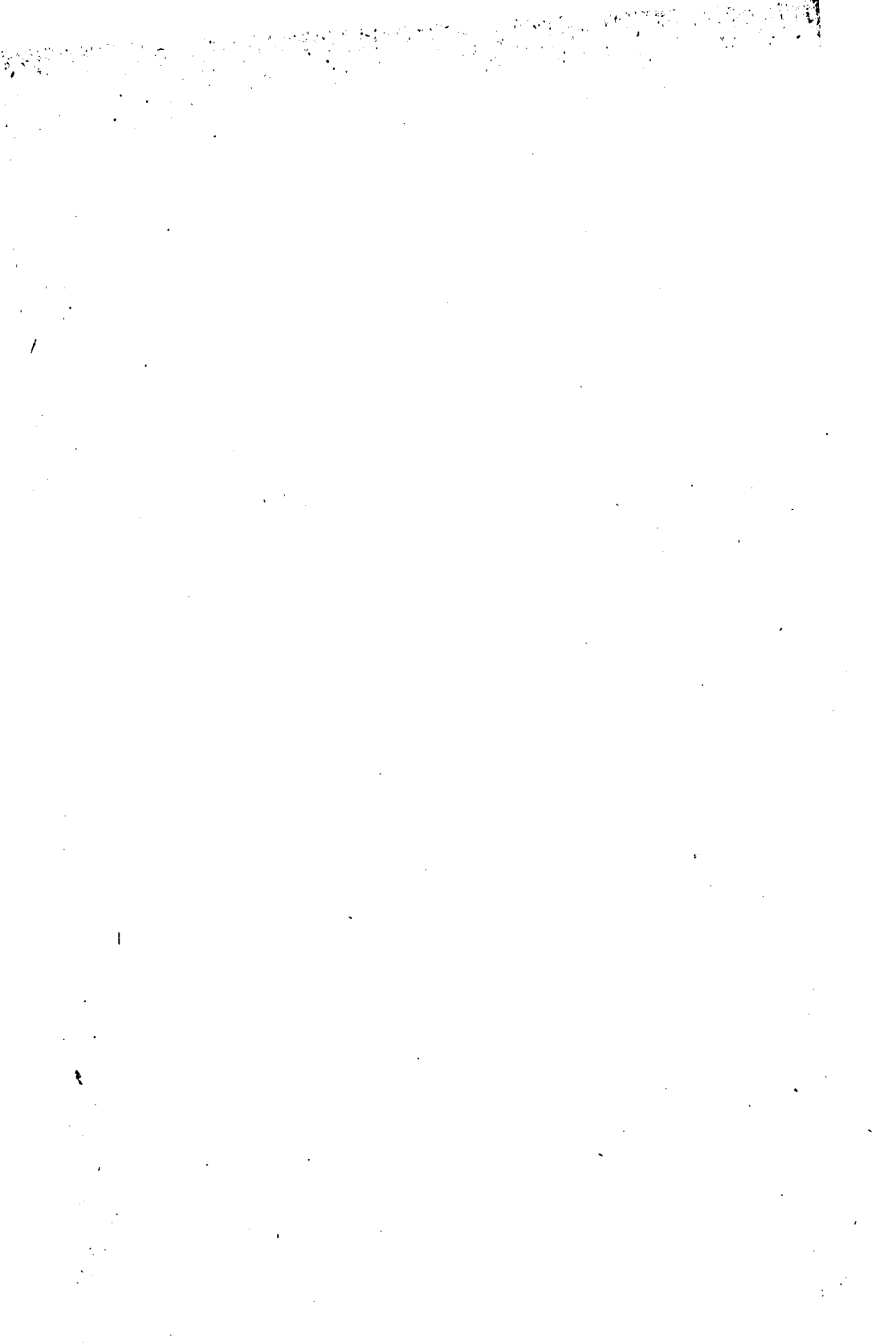
A KOLOZSVÁRI M. KIR. TUDOMÁNY-EGYETEM

ÜDVÖZLŐ IRATA

A CZERNOVITZI FERENCZ JÓZSEF EGYETEMHEZ,

ENNEK 1875 OKTÓBER 4-én TÖRTÉNT

MEGNYITÁSA ALKALMÁBÓL.

RECTOR ET SENATUS REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS CLAUDIOPOLITANAE AMPLISSIMIS ET ORNATISSIMIS VIRIS RECTORI ET SENATUI CAES. REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS CZERNOVITZIENSIS S.

Quod in exordio libri de vita et moribus Cn. Jul. Agricola Tacitus de virtutibus ait, has scilicet iisdem temporibus optime aestimari, quibus facillime gignantur: rectius multo et aptius de scientiarum et literarum studiis affirmari potest. Latissime enim oportet ut ad omnes non tantum populos verum etiam singularum gentium homines penetret lux eruditionis, ut ubique is possit esse humanitatis et scientiae honos, qui his summis mortalium decoribus haberi optimo iure debet. Proinde nihil laetius accidere potest, quam si colendis optimis studiis plurimis in locis nova seminaria instituuntur. Merito igitur justissimae laetitiae festum celebratis hodie, quum novam Vestram Scientiarum Universitatem inauguratis. Nos vero amicissime optamus, ut haec laetitia non tantum breve temporis spatium duratura sit, sed incremento prosperrimo huius Universitatis in dies aucta usque perduret per omne aevum, utque ex hoc novo humanitatis et scientiarum Seminario non tantum haec regio sed universum hominum genus optimos fructus capere possit. Faxit Deus, ut haec Universitas hodie in Eu-

ropa novissima, Fundatorum suorom munificentia, Professorum virtute et providentia et alumnorum diligentia profectuque vigeat et floreat, ut mox merito antiquissimis et celeberrimis aequari possit.

Dabamus ex Senatu nostro VII Kal. Octobres
Anni a Chr. MDCCCLXXV.

GÉZA FENTZ m. pr.

*medicinae doctor, zoologiae et anatomiae
comparativae prof. publ. ord. h. t. Rector.*

B 11734